

Volontärarbete – nytta eller nöje?

En studie om volontärturism ur ett organisationsteoretiskt perspektiv

Av Alice Eklund

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats (SOPA63)
VT 14

Handledare: Torbjörn Hjort

Abstract

In this paper I have examine how Voluntourism and its bisectional content is perceived and justified by operators who are active in the volunteer travel industry. I have taken a qualitative approach and I chose to do an observational study and complementing it with four interviews. Most of my material is obtained from a volunteer organization in Thailand but two of the interviews were made with volunteer travelling agencies in Sweden.

I used organisational theories to examine my material. Voluntourism consists of two organizational parts: the volunteer work and the commercial work. I wanted to study the balance between the project and the volunteers, and what different operators attitudes towards it were.

The business of Voluntourism is sometimes criticized, and my conclusion was that the two organizational parts live and thrive of each other. The operators appear not to see this as the problem media often presents it to be. Another conclusion was that Voluntourism should not be compared to aid work. It is a new form of travelling and, for example, does not require qualifications. Voluntourism could do much good, and all parties seem to agree on the need for quality assurance in this new field of travel.

Nyckelord: Volunteer, Tourism, Voluntourism, organizational theory

Förord

Jag vill tacka min handledare för all den hjälp jag fått, både under utsatt tid och efter.

Även ett stort tack till den organisation jag besökt samt de jag haft möjlighet att intervjua.

Sedan vill tacka min mamma som funnits där hela tiden och varit ett stort stöd under arbetets gång.

Ett stort tack till Aisi och Kim som följde med mig på resan och stöttade mig under tiden då jag samlade in mitt material.

Och slutligen ett stort tack till Anton som stått ut med mig, inte bara under vårterminen utan under hela sommaren, då jag förlängt skrivtiden med flera månader.

Tack!

Innehållsförteckning

Inledning	5
Problemformulering.....	5
Syfte	7
Frågeställningar	7
Begreppsdefinition	7
Tidigare forskning.....	8
Teori	9
Metod	11
Val av metod	11
Metodens förtjänster och begränsningar	12
Urval	14
Tillförlitlighet.....	16
Resultat och analys.....	18
Ingress	18
Presentation av djurprojektet	18
Lika eller olika.....	20
Myter och legitimitet.....	21
Teater	26
Turistverksamheten	27
Volontärverksamhet	32
Konflikt eller komplement.....	35
Sammanfattning och diskussion	38
Referenser	40
Bilagor	43

Inledning

Problemformulering

Thailand är ett mycket vackert men i många delar väldigt fattigt land. Det har dessutom varit drabbat av naturkatastrofer och därför blivit uppmärksammat i media. Förutom att Thailand är ett populärt resmål för turister och backpackers, för dess skönhet och natur, är detta ett land som blivit populärt att arbeta i som volontär. Att arbeta som volontär samtidigt som man är turist kallas idag ofta för volontärturism.

Begreppet ”volontär” kan definieras olika men betyder oftast att man arbetar eller hjälper till utan ersättning. Volontärarbete och turism ses många gånger som två vitt skilda saker och något som organiseras olika, volontärarbete organiseras ideellt och turism kommersiellt. Precis som Jonsson (2012 s.7) skriver finns det en spänning mellan de två olika organisationsformerna då de står för olika saker, exempelvis är de kommersiellt drivna organisationerna vinstdrivet organiserade. Jonsson (2012 s. 27) identifierar skillnaden genom att tydliggöra definitionerna mellan ideellt och kommersiellt organiserade verksamheter och skriver om vinsterna. I de ideellt organiserade går vinsterna tillbaka in i verksamheten medan den går direkt till ägarna i de kommersiella. Man har alltså börjat sälja ideellt arbete.

Tidigare var det framförallt biståndsorganisationer som organiserade volontärresor men då intresset för denna typ av resor ökade valde en del turistorganisationer att möta denna efterfrågan genom att erbjuda just detta (Sveriges Radio 2011). Volontärarbete har länge funnits i Sverige men det var i mitten av 2000-talet som den här typen av kommersiella, så kallade volontärresebyråer, uppkom och de har ökat sedan dess (Jonsson 2012 s. 5-9). Benson (2011) skriver till och med att åka som turist och volontärarbete är en av de störst växande sätten att resa på idag. Årligen är det uppskattningsvis 1.6 miljoner människor världen runt som väljer att resa som volontärer (Wearing & Grabowski 2011 s.194). Volontärresebyråerna gör reklam för olika projekt som organisationer har hand om på plats i landet dit volontärresan går. De skriver till exempel att man får ”en upplevelse utöver det vanliga” eller ”kommer bortom turiststråken” på sina hemsidor för att locka resenärer som är trötta på de vanliga charterresorna. Andra återkommande begrepp är exempelvis att volontären utför något *meningsfullt* under tiden de reser och att de

bidrar, något jag tror eftersträvas av många. De flesta volontärresebyråer erbjuder även utflykter till exotiska platser utöver volontärarbetet under volontärernas lediga dagar. Tesfahuney och Schough (2010 s.36) skriver om två typer resande, att resa för att lära och bilda sig samt att resa för att uppleva och njuta. Volontärresebyråerna har alltså hittat ett sätt att slå ihop de här typerna av önskemål så att det kan bli tillgängligt för alla, alla som har råd. För som volontär betalar du fortfarande för resa och uppehälle och oftast även en summa utöver det, beroende på hur länge du vill stanna. De flesta resorna är mellan 2 veckor och 6 månader långa. Det finns även olika sorters projekt man kan volontärarbeta i och de vanligaste typerna som volontärresebyråerna annonserar ut är arbete med mänskliga rättigheter, arbete inom barnomsorg så som på barnhem eller i skola, arbete med djur och arbete med miljö.

När det gäller volontärturism finns det flera intressanta aspekter och möjliga problemställningar. Jag har valt att fokusera på de organisationer som erbjuder volontärturism. Verksamheten är ifrågasatt och innehåller motsägelser och därför är jag intresserad av hur verksamheterna själva uppfattar och motiverar den verksamhet de bedriver. Volontärverksamheten beskrivs ofta i termer av vad man kan göra för barnen/djuren/miljön etc. medan turistverksamheterna beskriver vad organisationen kan erbjuda dig som volontär i form av erfarenheter och utveckling, vackra miljöer och utflykter. Volontärresebyråerna verkar ha uppmärksammat att vi i vårt individualiserade samhälle idag efterfrågar utvecklande upplevelser som man personligen får något ut av och trycker på vad man som individ får ut av resan samtidigt som man hjälper någon annan. Volontärernas och projektens intressen kan anses strida mot varandra och det kan ifrågasättas ifall det går att göra båda delar, utvecklas och förundras, samtidigt som man bidrar. Om denna kombination är möjlig blir det även intressant att se om volontärresebyråerna och organisationerna som håller i projekten förhåller sig kritiska till att det kan uppstå en konflikt. Det blir även en fråga om vems intresse som kommer först och får mest fokus. Man kan även ifrågasätta om det kan anses vara värt att starta upp projekt som efterfrågas av volontärerna även om det inte skulle gynna barnen/djuren/miljön, samt om det är någon som tar ansvar och ser om volontärverksamheten går ”rätt” till.

Syfte

Mitt syfte är att undersöka hur volontärturism och dess tudelade innehåll uppfattas och motiveras av aktörer som är verksamma inom volontärresebranschen.

Frågeställningar

- Vad innebär organisationens turistverksamhet?
- Vad innebär organisationens volontärverksamhet?
- Hur förhåller sig dessa verksamheter till varandra?

Begreppsdefinition

I detta avsnitt tydliggör jag några av de begrepp jag använder mig av i uppsatsen. Jag kommer även här att förklara den relation volontärresebyråerna, organisationerna och projekten har till varandra.

Volontär – Begreppet ”volontär” kan definieras olika men betyder oftast att man arbetar eller hjälper till utan ersättning. I min text är volontären den person som köper en resa för att åka iväg och hjälpa till på något sätt i ett annat land.

Volontärturism – Begreppet är det samlingsnamn man gett den typ av volontärarbete där man inte behöver någon direkt tidigare erfarenhet och där samtidigt resan och ”turistandet” är en stor del av ändamålet.

Biståndsorganisationer och volontär som biståndsarbetare – I min text kommer jag att använda benämningen biståndsorganisationer och biståndsarbetare för de organisationer som är ideellt drivna till skillnad från volontärresebyråerna som är kommersiellt drivna. Jag har valt att se det som det traditionella volontärarbetet där frivilligorganisationer placerar volontärer med olika kunskaper efter sina kriterier, istället för efter volontärens önskemål.

De resebyråer jag intervjuat har kontor i Sverige. Jag väljer i min text att kalla dem *volontärresebyråerna* då dem till skillnad från andra resebyråer har volontärresor i sitt utbud. Volontärresebyråerna har etablerad kontakt med *organisationer* i länder dit resorna går. Som privatperson kan man många gånger själv ta kontakt direkt med

organisationerna men många som vill volontärarbeta väljer att ta kontakt med volontärresebyråerna istället, då de redan har ett samarbete med organisationerna. Detta kan skapa en trygghet hemifrån. Organisationerna i länderna dit resorna går driver i sin tur *projekt* av olika karaktär. Jag har i min studie observerat och samlat in materia från *en* organisation i Thailand. Jag har även gjort intervjuer med två olika volontärresebyråer. Organisationen jag besökte drev bara ett projekt. Jag har därför valt att kalla organisationen jag besökte för just organisationen eller projektet. De två volontärresebyråerna benämner jag som A och B för att kunna skilja dem åt.

Tidigare forskning

Under studiens gång har jag tagit del av både forskning och media som uppmärksammat fenomenet volontärturism. Jag har bl.a. använt mig av radioprogram på Sveriges Radios hemsida, diverse tidningsartiklar, volontärresebyråernas egna hemsidor, rapporter och artiklar om ämnet. Jag har haft stor nytta av avhandlingen *Volontärerna - Internationellt hjälparbete från missionsorganisationer till volontärresebyråer* av Cecilia Jonsson (2012) vid Linnéuniversitetet som undersökt hur internationellt hjälparbete uppstått och utvecklats och hur kommersiella volontärresebyråer senare intog samma organisatoriska fält som det professionella hjälparbetet. Jonsson har bl.a. pratat med representanter från volontärresebyråer men hennes material bygger även på intervjuer med volontärer. Mycket av forskningen om volontärturism fokuserar på volontärernas motiv. Även volontärernas förväntningar har stått i forskares fokus och Daldeniz och Hampton (2011) skriver att Wearing pratar om att det är genom volontärerna och deras bilder och attityder man kan få förståelse för hur volontärarbetet fungerar. Wearing är ett återkommande namn inom forskningen på ämnet och har bl.a. skrivit boken *Volunteer tourism: experiences that make a difference* (2001) där han ger överblick om fenomenet volontärturism. Wearing skriver även ett kapitel i antologin *Volunteer tourism – theory framework to practical applications* som är redigerad av Dr Angela M. Benson (2011). Benson är divisionsledare för Tourism and Travel och ledande lektor i turism för School of Service Management vid University of Brighton. Antologin är en sammansättning av

olika forskare på ämnet som ger sin bild av volontärturismen och jag har haft stor hjälp utav den i min analys nedan.

Som ett komplement till forskningen om volontärturism har jag även använt mig av litteratur kring fenomenet turism och då har jag tagit del av Klas Grinell avhandling från 2004 om svensk utlandsturism samt redaktörerna Mekonnen Tesfahuney och Katarina Schoughs antologi *Det globala reseprivilegiet* (2010).

Volontärturism har även debatterats om i media. Sveriges Radio gjorde bl.a. en dokumentär vid namn ”Två veckor på barnhem, en vecka på safari” (2011) där man fick en direkt inblick hur volontärerna eller representanter för och emot volontärturismen resonerar kring ämnet.

Teori

I min studie utgår jag från de som är verksamma inom volontärbranschen, alltså volontärresebyråernas och organisationen som har projektets perspektiv och inte volontärarbetarnas. I tidigare forskning och undersökningar tas oftast volontärernas motiv upp och man försöker förstå fenomenet ur deras perspektiv. Detta är en av anledningarna till att jag valt att se fenomenet från volontärresebyråerna och organisationen som har projektets perspektiv. Jag har tidigare studerat organisationsteori och blev fascinerad över hur två olika typer av organisering kunde förenas i en verksamhet så som det gör inom volontärturismen. Jag valde därför att använda mig av organisationsteori.

Bolman och Deal (2005) skriver om fyra olika organisationsteoretiska perspektiv. Ett av dessa perspektiv benämner de som det symboliska perspektivet. Inom detta perspektiv introducerade Meyer och Rowan 1977 något som kom att vara av stor betydelse för det organisationsteoretiska tänkandet (Levin 2013 s.28), det vi idag benämner som nyinstitutionell teori vilket är ett spår inom det symboliska perspektivet. Levin (2013 s.28) förklarar nyinstitutionell teori som ”att organisationer som befinner sig i en institutionell omgivning tvingas skilja mellan den formella struktur som visas upp för omvärlden och *teknologin* – det arbete som utförs i organisationen”.

Jag använder mig av en del begrepp inom den nyinstitutionella teorin. Begreppet *isomorfism* beskrivs av Bolman och Deal (2005 s. 330) som ”de processer som får organisationer att likna andra organisationer – i synnerhet organisationer som tillhör samma >organisationsfält>”. Detta begrepp använder jag för att visa på att organisationer ibland kan ha vinning av att likna varandra. Även begreppet *organisatoriskt fält* är ett av de jag använder mig av i min analys. Det organisatoriska fältet är det som håller ihop de liknande organisationerna, den arena eller plattform som liknande organisationer eller verksamheter står på och där det kan ta hjälp eller rent av härma varandra (Linde & Svensson 2013 s. 178). Begreppet *konkurrerande logiker* används även i analysen och ställer sig som motvikt till de två ovan nämnda begreppen. Begreppet definieras av Linde (2013 s.109) som det fenomen som uppstår när liknande logiker eller organisationer försöker sticka ut och konkurrera om samma resurser. Vidare är *myter* ett centralt begrepp. Myter kan förklaras som det som skapar sammanhållning och solidaritet i en verksamhet eller organisation (Bolman & Deal 2005 s. 306). Myter hjälper till att ”förankra en organisations värderingar” (Bolman & Deal 2005 s. 307) och blir alltså den grund som en organisation står på. Myter finns även till för att skapa *legitimitet*, vilket rättfärdigar de handlingar och rutiner som organisationen har och gör dem trovärdiga. Legitimitet är därför även ett återkommande begrepp. Det finns en annan typ av myter som man talar om just inom den nyinstitutionella teorin och det är *institutionella myter*. Dessa myter handlar om att organisationen har tillgång till det som för omgivningen är legitima tillhörigheter. Dessa myter innefattar alltså inte bara historier och berättelser utan det faktiska och fysiska som krävs för att verksamheten ska vara trovärdig (Levin 1998 s. 85). Till sist kommer jag att använda mig av begreppet *teater*. Då detta är ett brett begrepp hade jag kunnat ägna hela uppsatsen åt det men jag har valt att avgränsa mig och endast använda mig av en del termer inom begreppet teater. Teatern är den dramaturgiska föreställning som Bolman och Deal (2005 s. 328) beskriver det som. Föreställningen visas för publik, både intern och externt, och inom begreppet anses verksamhetens deltagare anta roller. Jag kommer att förklara begreppen lite närmre när jag presenterar dem i min analys då det är där de får faktiskt betydelse.

Det finns olika typer av organisationer. Det kan bl.a. vara intressegruppsbaserade, statliga eller marknadsbaserade. Volontärresebyråerna räknas

som marknadsbaserade organisationer då de har ett vinstsyfte. Man måste sälja något för att driva in vinst och för att få något sålt måste man marknadsföra sig. I detta fall vill man marknadsföra ideellt arbete och volontärresor och då det är det mest lockande och den bästa sidan av organisationerna man marknadsför, är det vanligt förekommande med vackra landskapsbilder med exotisk grönska eller turkost vatten som blandas med bilderna på fattiga barn och skadade djur.

Metod

Val av metod

Precis som May (2001 s. 17) skriver kan man se ett fenomen ur olika perspektiv och man kan även använda sig av olika metoder för att samla in information kring fenomenet. Jag använder mig av kvalitativ metod, vilket är en tolkningsinriktad metod som bl.a. bygger på upplevelser (Bryman 2002 s. 250). Det finns olika typer av kvalitativa metoder. Jag valde att använda mig av vad som benämns som etnografisk metod, eller observation, då mitt syfte är att undersöka vad volontärturismen *kan* innebära för dem som är verksamma inom volontärresebranschen. Jag ville se hur detta görs i sin naturliga miljö. Lalander (2011 s.83) skriver att etnografi handlar om att man ”försöker närma sig den andres perspektiv på tillvaron, det som i symbolisk interaktionism kallas *den andres utkikspunkt*”.

Det finns olika typer av observationer. Jag valde att använda mig av deltagande observation och gå in med öppen attityd för att kunna observera i organisationen. Som deltagande observatör låter man dem man observerar känna till undersökningen och dess avsikter. Därför kan man skapa relationer med dem som ingår i den miljö man observerar. Jag var intresserad av de informella samtal man kan ta del av vid en deltagande observation. Till skillnad från fullständigt deltagande observationer engagerade jag mig inte i organisationen på så sätt att jag volontärarbetade själv (May 2001 s. 205). Under några tillfällen valde jag även att gå in och observera som vad May (2001 s. 206) kallar fullständig observatör, någon som på ett mer mekaniskt sätt bara registrerar beteende och alltså inte har någon form av interaktion med organisationens deltagare.

Volontärerna var vana vid att ta emot turistbesök och tog kontakt med mig utifrån det. Jag kom dit som svensk med skandinaviskt utseende och blev automatiskt mottagen som en av turisterna. Jag fick därför ta del av den sociala scenen med utgångspunkt från att jag också var turist.

Jag valde att inte basera min studie på endast strukturerade intervjuer utan istället, som jag nämnt ovan, att ta del av ostrukturerade samtal under min observation, något som ingår in den etnografiska metoden. Dock kompletterade jag mina observationer med två semistrukturerade intervjuer, en med managern, jag kommer att kalla honom Tim, och en med en utav volontärerna som jag kommer att kalla Jack. Dessa spelade jag in för att sedan transkribera. För att få en så bred bild som möjligt av fenomenet valde jag även att göra två stycken semistrukturerade telefonintervjuer med just volontärresebyråer. Även dessa spelade jag in och transkriberade. Precis som Bryman (2002 s. 277) skriver gör den deltagande observatören oftast mycket mer än att bara iaktta en social scen så som att ta del av samtal (deltagande eller avlyssnande) och skrifter. Även Lalander (2011 s.85) skriver om möjligheterna att använda sig av olika delar av metoder, detta för att få en bättre helhetsbild. Bryman (2002 s. 260) skriver även om begreppet triangulering, vilket är när man använder sig av mer än en metod. Han skriver att det är vanligt att man inom den etnografiska forskningen ofta använder sig av triangulering genom att exempelvis komplettera sina observationer med intervjufrågor för att se att man som observatör förstått vad man sett och hört. Jag valde att skriva fältanteckningar under tiden jag observerade för att hjälpa mig själv att komma ihåg vad jag sett och varit med om och för att senare kunna strukturera informationen jag tog del av.

Metodens förtjänster och begränsningar

Jag har länge ansett, och säkert många med mig, att begreppet volontär oftast klingar positivt och ses som något ädelt och fint och precis som Bryman (2002 s. 37) skriver är det svårt att vara helt värderingsfri när man undersöker något. Det kan vara bra att uppmärksamma dessa värderingar, men även komma ihåg att dessa kan ändras under processens gång. May (2001 s.223) tar även upp detta och menar på att eftersom vi är en del av den värld vi studerar så har vi egna erfarenheter, tankar och värderingar med oss som kan speglas i det material vi samlar in.

En av fördelarna eller förtjänsterna med att göra en deltagande observation och vara en del av den miljö och värld man undersöker är enligt May (2001 s. 196) att man kan få en större förståelse för ”handlingar hos de människor som skapar och lever i kulturer, dvs. de symboliska och inlärdade aspekter av mänskligt beteende som omfattar sedvänjor och språk”. I mitt fall speglar det förhoppningsvis organisationen. May (2001 s. 208) betonar även metodens flexibilitet som en fördel.

Men metoden har även begränsningar. För det första måste man få tillträde till det man vill observera, något som kan vara svårt (Bryman 2002 s. 278). Detta upptäckte jag efter att ha mailat både de svenska resebyråerna, som oftast inte kunde hjälpa mig att förmedla kontakt direkt med organisationerna som höll i projekten då jag inte ville volontärarbeta själv, och projekten direkt. Några hade inte tid att ta emot mig och svara på frågor medan andra ville att jag skulle betala och delta i arbetet eller helt enkelt inte svarade alls. Lalander (2011 s.91) skriver om tillträde till fältet i den bemärkelsen att man måste bli accepterad av dem man ska observera för att kunna vistas i deras miljö och vardag. Detta upplevde jag också då de i den organisationen jag besökte var vana att ta hand om turister på ett visst sätt. Jag har därför försökt förstå organisationen jag besökte utifrån den bild och det perspektiv de visade mig. Dessutom har organisationen investerat både emotionellt och monetärt i projektet vilket gör att de berättar om sin verksamhet på ett visst sätt. För att kunna bli accepterad är det också viktigt, som Lalander (2011 s.92) skriver vidare, att tänka på vad jag sänder ut för signaler och ger för intryck. Går jag ständigt bredvid chefen kan organisationers deltagare tro att jag har en allians med hen och att vi har en hemlig agenda tillsammans. Detta var något jag tänkte mycket på och jag försökte vara tydlig och öppen om varför jag var där och att mitt material därifrån endast skulle gå till min uppsats. En annan begränsning är att man snabbt får mycket fakta vid en observation vilken kan vara svårt och ta lång tid att analysera. May (2001 s. 202-203) skriver även att observationer är en av de metoder som är mest personligt krävande och dessutom svåra att analysera, vilket jag också fått erfara. Samtidigt skriver han att det kan vara den metod som är mest givande (ibid.). May (2001 s. 203) problematiserar även hur forskaren påverkas av den sociala scenen när hen observerar och tar upp att man oftast är ensam observatör (vilket jag var) och skriver att det kan bli tufft personligen,

speciellt om man befinner sig i ett annat land. Då jag observerade under en kortare tid och dessutom inte reste ensam upplevde jag inte detta i någon större utsträckning.

Urval

Även om biståndsorganisationer erbjuder volontärresor har jag valt att titta på de kommersiella resebyråerna, som jag kallar volontärresebyråer, och deras samarbetsorganisationer när jag tittat på fenomenet volontärturism. Det är dem som står i media och omvärldens fokus när detta ämne diskuteras. Jag har studerat *en* volontärorganisation i Thailand. Jag besökt ett par till organisationer i Thailand för att försäkra mig om att jag skulle ha tillräckligt med material till min uppsats. Detta för att få en lite större inblick i ”volontärvärlden” och därmed också se så att organisationen jag valt att studera inte var extrem åt något håll. De organisationer jag besökte utöver den jag valt att skriva om var alla mindre och hade inte kontakt med resebyråer i andra länder som skickade volontärer till dem. Därför höll jag mig till min ursprungsplan, att bara skriva om en organisation. Jag har även valt att endast utgå ifrån *en* organisation för att inte materialet skulle bli för stort för den typ av uppsats jag skriver.

Jag valde att besöka en organisation i Thailand dels för att jag har kontakter där, vilket underlättar boende och kontaktskapande, och dels för att den organisation jag tog kontakt med talade engelska, ett språk jag själv behärskar och därför underlättar vid observation och samtal. Då detta var en av de få organisationer som svarade på mitt mail och kunde ta emot mig under den tidsperiod jag var där valde jag dem. Detta är vad Bryman (2002 s. 114) kallar för bekvämlighetsurval – ”personer som för tillfället råkar finnas tillgängliga”. Jag valde även volontärresebyråerna jag intervjuade genom denna typ av urval. Jag sökte på volontärresebyråer via Google och kontaktade fem av dem som verkade vara de mest populära. Två av dem svarade på mitt mail och jag kunde således genomföra mina telefonintervjuer med representanter från dessa två.

Begränsningen med denna typ av urval är att man aldrig kan generalisera resultaten man får av en sådan studie då man inte kan veta vem eller vilka detta stickprov representerar (ibid.). Dock är detta inte relevant för min studie då jag endast vill undersöka hur *en* organisation fungerar och hur verksamma inom

volontärbranschen tänker kring ämnet. Jag är alltså inte ute efter en generell bild. Jag kunde dessutom uppleva en mättnad av de företeelser jag observerade då de var likartade och återkommande trots att jag gjorde min observation under en kortare period.

Projektets inriktning var inte heller relevant för mitt huvudsakliga syfte, så länge volontärorganisationen tar emot turister som volontärer och har samarbete med en kommersiell resebyrå i ett annat land. Jag valde även att besöka en organisation som tar betalt av volontärerna som kommer för att arbeta. Detta är ett genomgående tema och de volontärresebyråer jag varit i kontakt med samt de texter jag läst för att samla min empiri har utgått ifrån att volontärerna har betalat för sina resor och sin vistelse i projektet.

Jag hade för avsikt att observera både hur organisationens volontärverksamhet och turistverksamhet ser ut för att kunna uppnå mitt syfte med studie. Förutom samtal och intervjuer har jag gjort observationer och då, precis som Lalander (2011 s.99-100) skriver, tittat på det rumsliga, vad människorna i organisationerna gör och hur de interagerar och kommunicerar.

Under de nio dagar jag befann mig på ön i Thailand där organisationen låg besökte jag organisationen fem gånger under ett par timmar per tillfälle. Detta då jag var tvungen att räkna bort in- och utresedagarna samt ett par dagar då jag blev sjuk. Jag försökte vara ha ett öppet sinne för att kunna ta in så mycket som möjligt under mina observationer, men för att vara väl förberedd hade jag skrivit ner några punkter som jag utgick ifrån. Detta för att jag skulle veta vad jag ville få ut av observationen. Jag observerade bl.a. vad organisationens personal hade för förhållningssätt gentemot projektet och volontärerna samt hur de pratade *med* och *om* volontärerna och projektet. Dessutom försökte jag få fram vad volontärernas förhållningssätt var gentemot projektet. Var de över- eller underordnade? Fanns det övriga aktörer eller aktiviteter i organisationen? Jag reflekterade också kring vad man skämtade om, hierarkisk ordning, ritualer eller grupperingar. På organisationen gjorde jag två intervjuer, en med managern och en med en av volontärerna. Som jag nämnt tidigare gjorde jag även två stycken telefonintervjuer med volontärresebyråer.

Tillförlitlighet

I det här avsnittet kommer jag bl.a. diskutera de två begreppen reliabilitet och validitet och hur jag använt mig av detta. När man ser på en texts reliabilitet ser man på dess tillförlitlighet (Bryman 2002 s. 43). För att öka reliabiliteten i mitt arbete valde jag att skriva så noggranna fältanteckningar som möjligt för att fånga och spegla det jag sett. Jag försökte även uppmärksamma den förförståelse och de värderingar jag hade angående volontärturism och fenomenet kring detta för att försöka kunna förhålla mig så neutral som möjligt i min observation.

När man undersöker ett materials validitet ser man på huruvida man har mätt det som till en början avsett att mätas, samt att vara öppen med hur man gått tillväga (Bryman 2002 s. 184). En fråga Bryman (ibid.) tar upp angående validitet, och som man bör ta i beaktande vid observationer, är om de som blir observerade förändrar sitt beteende när de vet att någon observerar. Eftersom tillgjort beteende inte faller inom ramen för vad som ska observeras och mätningen blir felaktig. Vidare skriver Bryman (2002 s. 185) att detta beteende avtar under tid när de som blir observerade blir mer bekväma eller slutar tänka på observatören. Min ambition var att besöka organisationen vid ett flertal olika tillfällen under ett par timmar åt gången för att kunna få en så rättvis bild av den som möjligt. May (2001 s. 2011) skriver även att om man tillbringar mer tid med den grupp och den miljö man observerar ger det en större och mer korrekt bild.

Etiska överväganden

Bryman (2002 s. 440) tar upp fyra etiska principer som jag hade för avsikt att använda mig utav. Dels är det *informations/öppenhetskravet* som innebär om att de berörda personerna ska informeras om studiens syfte, att det är frivilligt att delta och att de kan avbryta när de vill. Vilken typ av observation man gör har alltså etisk betydelse. Utöver vad jag tidigare skrivit om den fullständigt deltagande observatören brukar den här typen av observatör även kallas dold observatör då hens agenda inte delas med dem hen observerar (Bryman 2002 s. 286). Informations/öppenhetskravet var ytterligare ett skäl till att jag ville göra en deltagande observation, där de som ingick i observationen visste om vad jag gjorde där och vad jag hade för avsikt med mitt

insamlade material. Jag informerade även den organisation jag observerade samt de personer jag intervjuade att de fick avbryta eller låta bli att svara om de så ville._

En annan princip Bryman (ibid.) skriver om kallas för *samtyckeskravet* och det handlar om att deltagarna själva får bestämma om de vill delta och att man bör fråga efter deltagarnas (eller deras vårdnadshavares om de är minderåriga) samtycke innan man börjar studien. Det kan bli problematiskt om en person inte vill delta vid en observationsstudie då man vid observationer inte kan bortse från en person i ett sammanhang och man kanske därför får avstå från att observera när denna person är med, något som kan påverka studien. En möjlig kompromiss är att avstå från att göra anteckningar, föra samtal etc. kring just den här personen, om så skulle vara fallet, och man ändå vistas i miljön. Man får komma överens i förväg så att det fungerar för alla parter. Dock skriver Bryman (2002 s. 447) att man ofta gör undantag i just etnografiska studier då det oftast inte är praktiskt möjligt att få samtycke från alla som kommer och går i den miljö man undersöker. Bryman skriver vidare att detta även kan förstöra den vardagliga konversationen. Min ambition var att ändå i så stor utsträckning som möjligt få samtycke av dem som befann sig inom organisationen och dess miljö och det gjorde att detta inte blev ett problem i min observation. Jag var även tydlig med detta vid intervjutillfällena.

En tredje etisk princip är det Bryman (ibid.) kallar *konfidentialitetskravet* vilket handlar om att observatören behandlar de uppgifter hen får tillgång till med största möjliga konfidentialitet och sekretess. Jag har därför avidentifierat organisationen och dess deltagare, samt de representanter för resebyråerna jag talat med.

Den sista principen är *nyttjandekravet* vilket betyder att jag endast använder de uppgifter jag får in till det ändamål jag uppgett, alltså denna uppsats (Bryman 2002 s. 441). Då jag valt att skriva min uppsats på svenska kommer det vara svårt att återge för organisationen vad jag skrivit och för dem att kunna uttala sig om huruvida de tycker att jag uppfattat organisationen på ett rättvist sätt. Dock är studien en tolkning av hur jag uppfattat situationen och inte en recension av deras arbete. Att jag dessutom avidentifierat organisationen gör förhoppningsvis att min analys inte får några direkta etiska konsekvenser för organisationen, vilket är viktigt då man inte vill att någon ska komma till skada (Bryman 2002 s. 443).

Resultat och analys

Ingress

Mitt empiriska material består av observationer av och intervjuer med personer i en organisation i Thailand. Jag har även gjort två stycken telefonintervjuer med två olika resebyråer i Sverige som säljer volontärresor till bl.a. Thailand. För att försöka förstå fenomenet volontärturism utifrån det material jag har fått fram kommer jag först att göra en kort presentation av organisationen jag besökte. Mitt empiriska material är teoretiskt styrt och jag har därför valt att sedan dela upp analysen efter de organisationsteoretiska begrepp jag kommer att använda och diskuterar organisationen och fenomenet volontärturism utifrån dessa. Jag har sedan delat in texten i teman utifrån den tudelade organiseringen jag uppfattat att volontärorganisationer ofta har. Turistverksamheten, där jag fokuserar på vad organisationen gör för turisterna som i detta fall är volontärer, och volontärverksamheten, där det är projektet som står i centrum. Till sist har jag försökt att se vad dessa två typer av verksamheter har för relation till varandra, huruvida de uppstår konflikter eller inte, och om det kanske finns kompletterande element.

Presentation av djurprojektet

Organisationen, även kallat projektet då de endast drev ett projekt, jag valde att besöka hittade jag genom deras officiella hemsida. De har bara samarbete med en volontärresebyrå. Denna är baserad i England och förutom den rekryterar de sina volontärer genom sin hemsida. De arbetar med att utbilda lokalbefolkningen i djurvård, sterilisera och vaccinera djur, samt behandla sjuka och skadade djur, mestadels katter och hundar. De arbetar även med att adoptera bort herrelösa hundar och katter över hela världen. Organisationen ligger på en större ö i Thailand och när jag kontaktade deras manager, Tim, fick jag snabbt ett välkomnande svar och bestämde mig för att åka dit och göra mina observationer och intervjuer i deras organisation. Ön är full med svenska turister men de svenska volontärarbetarna lyser med sin frånvaro. När jag kom till ön och frågade efter organisationen jag skulle besöka, kände mer eller mindre alla till den och jag behövde bara visa den broschyr

jag fått tag i för att tuk-tukförarna skulle veta precis var de skulle och körde mig till betongkomplexet.

Organisationen låg vid en slingrig, sandad väg, en bit från huvudgatan. Gårdsplanen var sopad och de planterade träden välskötta. På gårdsplanen stod en rad med mopeder samt en limegrön bil och det sprang omkring både fullvuxna katter och kattungar överallt och de verkade inte vara blyga för människor och ville gärna bli kelade med. Det var till en början svårt att avgöra vilken som var huvudbyggnaden och var jag skulle vända mig, men då jag såg folk i en av byggnaderna begav jag mig dit och blev genast välkommen av en av volontärerna och tillfrågad om jag ville gå en turisttur, vilket skulle starta när som helst. Jag såg inte till någon som verkade vara anställd eller ansvarig och jag såg inte heller till någon som verkade vara lokalinvånare.

Under rundturen jag fick av en volontär från Kanada fick jag mycket information om projektet, djuren, rutinerna och fick mycket matnyttig fakta. Bl.a. fick jag veta att volontärerna arbetade sex dagar i veckan. De hade antingen morgon- eller kvällspass som båda var sex timmar långa. Rundturen var väl inövad och genomförd och jag förstod att detta var en källa till inkomst, att genom turister få donationer till sitt arbete. Lokalerna var i betong för att de skulle vara lätta att sköta och tvätta, då hygien var en viktig fråga i organisationen.

Hundarna var indelade i grupper och varje grupp hade egna ca 2x2 meter stora burar. Varje dag fick de komma ut på rastplatserna som låg i anslutning och där hade de plats att springa omkring fritt eller vila i det skuggade områdena. Katterna hade en egen byggnad, målad i gult och med texten *Happy Cat House* där de fick komma och gå fritt. Väggarna var fulla av bokhylleliknande ställningar fyllda med kuddar och plastkorgar där katterna kunde finna ro och trygghet. I huvudbyggnaden fanns veterinärernas rum, där de utförde operationer och behandlingar, samt ett område med småburar där man placerade katter som var i karantän eller behövde tillfriskna innan de fick gå fritt ute på gården och i katthuset. Två ytterligare byggnader var volontärernas boende. Allt som allt kändes komplexet väldigt stort och rymligt för de nästan 30 hundarna och över 40 katterna. Jag förstod på en av turisterna som också gick turen och som varit på liknande organisationer att djuren fick jämförelsevis mycket eget utrymme.

Lika eller olika

Utifrån det symboliska perspektivet inom organisationsteori kan organisationer tendera att likna varandra mer eller mindre, samtidigt som de försöker marknadsföra sig och sticka ut ur mängden. Nedan kommer jag diskutera detta och jag utgår då ifrån de nyinstitutionella begreppen isomorfism, organisatoriskt fält och konkurrerande logiker.

Isomorfism betyder att organisationer som arbetar inom liknande områden har en tendens att likna varandra (Meyer & Rowan 1977). Det jag kommit fram till när jag pratat med volontärresebyråerna och då jag besökt en organisation som driver ett projekt, är att de alla liknar varandra och har liknande beskrivningar av sina verksamheter. Men organisationer kan likna varandra och ändå bedriva olika typer av verksamheter. Det betyder alltså att både kommersiella och ideella företag och organisationer kan vara lika till det yttre men inte ha samma ”kärnverksamhet” och de bör därför egentligen inte heller jämföras. Organisationer som tar emot volontärer är ett exempel på detta. Biståndsorganisationers och volontärresebyråers utbud av volontärresor kan för ett otränat öga se ut som samma sak trots att det i de flesta fall krävs erfarenhet och utbildning för att åka genom en biståndsorganisation och volontärresebyråerna ofta inte kräver mycket mer än att du kan betala.

Organisatoriskt fält är ett annat begrepp som är centralt inom nyinstitutionell teori (Linde & Svensson 2013 s.178). Begreppet tycks vara svårt att definiera men beskrivs som det klister som håller ihop organisationer som arbetar med liknande verksamhet. På ett organisatoriskt fält är det till och med vanligt att organisationer rent av härmar varandra. Representanten för resebyrå B berättar att det finns en paraplyorganisation för branschen som heter Wyse och som bl.a. arrangerar årliga mässor för dem som är inom branschen. Det finns alltså ett forum för liknande organisationer att träffas och knyta kontakter med varandra eller med projekt ute i världen. Men organisationerna samarbetar inte enbart utan de konkurrerar även om till exempel ekonomiska resurser. Förutom de ideella biståndsorganisationerna, som alltså inte skickar iväg vem som helst som volontär, står volontärresebyråerna och deras samarbetsorganisationer, vilka tar emot i princip alla som är intresserade, på samma organisatoriska fält. De står alltså på en gemensam plattform och försöker sälja samma sak fast på olika sätt. För att återgå till uppsatsens fokus kring

volontärresebyråerna och deras samarbetsorganisationer är det dessa jag kommer hänvisa till i texten nedan och inte biståndsorganisationerna, om annat inte nämns.

Volontärresebyråerna och volontärorganisationerna efterliknar inte bara varandra utan de försöker även sticka ut ur mängden och synas, något Linde (2013 s. 109) kallar för konkurrerande logiker. Detta gör de bl.a. genom sin marknadsföring. Jag fick förklarat för mig av båda volontärresebyråerna jag talat med, att projekten de samarbetar med ofta ligger mitt ute i ”ingenstans” och ”bortom turiststråken”. Undertonen i samtalen var att volontären får uppleva något autentiskt som är svårt att hitta om de inte väljer att resa med just dem. De pratade båda varmt om sina verksamheter, men trycker på olika saker som gör att just de profilerar sig.

Representanten för resebyrå A säger att de är unika på grund av sina etiska ståndpunkter. De skickar inte volontärer till barnhem och hänvisar till forskning som säger att det inte ska vara bra för barnen, och de skickar inte heller volontärer till vad de kallar ”gå-ut-med-lejon-projekt”, som är vanligt i Afrika, på grund av etiska aspekter. Representanten jag pratar med använder även ordet lokalt ett flertal gånger. Hon säger ”vi samarbetar bara med lokala projekt och alla projekt drivs lokalt och av lokala bönder”. De ska gynna det lokala samhället och därför ska man välja dem.

Resebyrå B har inte volontärresor som sin huvudprodukt, det är ett av ett flertal andra resesätt. Deras representant pratar mycket om företagets historia och att de har varit med längst i branschen och därför har mest erfarenhet av den här typen av resor. Han säger ”vi har alldeles säkert störst erfarenhet av det vi gör, dels för att vi varit ute och rest mest och besökt flest projekt och sen så har vi jobbat med det här längst. Oavsett vad andra säger så har vi den längsta erfarenheten av det här”.

Organisationen jag besökte i Thailand pratade mest om djurens behov och välbefinnande, något som känns naturligt, men de poängterar även upplevelsen volontären får ut av resan och alla likasinnade man träffar på vägen.

Myter och legitimitet

Det finns ytterligare relevanta begrepp inom det symboliska perspektivet. I detta avsnitt tar jag upp begreppet myter och hur det kan se ut inom organisationerna samt den legitimitet de har eller måste skaffa.

Ett återkommande begrepp inom det symboliska perspektivet är myter och det beskrivs som något som ”förklarar, uttrycker och skapar solidaritet och sammanhållning” (Bolman & Deal 2005 s.306). För att någon ska vilja arbeta, lägga tid och kraft på något där det inte utgår någon ersättning, behövs något annat som motiverar. Myter kan i detta sammanhang ses som de historier som håller ihop organisationerna och skapar en känsla av att komma till något mer än bara en arbetsplats (ibid.). Ett återkommande tema är att organisationerna vill sticka ut ur mängden och myter kan hjälpa en organisation att formulera sina värderingar och vad den står för (Bolman & Deal 2005 s.307). Enligt Levin (1998 s.29) är myterna en social konstruktion och något som inte kan testas empiriskt. Men vad organisationen gör och hur de handlar måste styrka dessa myter för att de ska kunna behålla sin trovärdighet (Meyer & Rowan 1977 s.360). Myter i detta sammanhang skulle kunna vara beskrivningar av meningsfullhet eller tron på att man faktiskt bidrar med något. Men är det någon som utvärderar eller mäter detta? Hur mäter man och hur vet man att det man gör kommer till störst nytta och är meningsfullt? Dessa myter kan anses vara viktiga i ett sammanhang som detta då volontärerna både lägger ner sin tid och sina pengar. Då är det viktigt att organisationen är trovärdig.

Utöver myterna och de förgivettagna historier som tycks finnas mer eller mindre uttalat i de flesta organisationer och som håller ihop arbetsgruppen som ett slags klister, är det dessutom viktigt att bevara någon form av legitimitet i organisationen. Legitimitet rättfärdigar organisationens handlingar och rutiner och gör dem trovärdiga (Levin 2013 s.25). Det finns ofta förväntningar på en organisation och genom att visa det man tror att omgivningen vill se eller förväntar sig kan man vinna deras förtroende och således även legitimitet (Meyer och Rowan 1977 s.341). Det är viktigt för att organisationerna ska överleva (Meyer och Rowan 1977 s.340). Genom att anpassa sig efter vad omgivningen anser som rättfärdigade handlingar vinner organisationerna alltså inte bara legitimitet utan även överlevnadskraft (Levin 1998 s. 30).

Volontärturismen tycks vara ett ifrågasatt och många gånger kritiserat fenomen och ett naturligt beteende skulle kunna vara att volontärresebyråerna är i behov av att försvara sitt arbete för att överrösta dessa kritiska röster och få legitimitet. Både organisationen och volontärresebyråerna pratar dock öppet om sina

produkter och arbetssätt och hymlar inte med att man i vissa fall kan slå ihop nytta med nöje – volontärarbete med turism. Volontärresebyråerna står alltså upp för sitt arbetssätt och tycker inte att kritiken eller jämförandet är rättvist. De ifrågasätter också varför det skulle anses som fult att ha roligt och passa på att se sig omkring när man ändå åkt jorden runt bara för att man samtidigt utför volontärarbete.

Representanten för volontärresebyrå A verkar identifiera sig med medias kritik men går till försvar mot det. Hon tycker att volontärresebyråerna har fått oförtjänt dåligt rykte och media påstår många gånger att volontärerna reser för sin egen skull, vilket de också gör. Det målas upp som något fult och dåligt. Hon säger:

”Om du åker till Peru och faktiskt kanske hjälper till att bygga en skola eller nått annat, ska du då inte få ta chansen och se Machu Picchu när du har rest över hela världen liksom? Du har ju lediga dagar precis som, ja, man jobbar ju inte dygnet runt 7 dagar i veckan.”

Hon säger även att det handlar mycket om var man är och volontärarbetar. Är man exempelvis i ett av deras projekt i Rumänien finns det inte lika mycket ”vanlig” turism runt om projektet men att man ju förstår att volontärerna vill passa på att uppleva saker när de rest långt. Volontärresebyrån hon arbetar för erbjuder även mer direkta turistresor där man stannar på olika platser under kortare perioder för att delta i korta volontärprojekt, något hon inte anser vara ett problem.

Representanten för volontärresebyrå B är ännu mer rak på sak och säger att deras projekt definitivt är volontärturism. Men han säger även att ”när man är på lite tyngre program – ofta de sociala – så är det ju en volontär insats som ska bidra till förbättring”. Han menar att man inte bara ska förkasta deras volontärverksamhet för att den erbjuder turistdelen också. De väljer att vara så öppna som möjligt med vad de erbjuder och är mer välkomnande gentemot begreppet volontärturism och den kritik som kommer med det än vad volontärresebyrå A verkar vara. Representanten säger ”vi försöker ju på vårt sätt att hålla en så ren och klar bild av det hela, vad vi gör och förmedlar och så. Transparens är viktigt.” Han förklarar att detta är viktigt för dem då inte alla volontärresebyråer har goda intentioner, något som han distanserar sig mot i detta uttalande, och säger att de måste upptäckas.

Volontärresebyråerna behöver alltså inte dölja sina agendor för att få legitimitet. Detta kan bero på att volontärturism är en sammanslagning av två redan

välkända, etablerade och legitimerade traditioner, volontärarbete och turism.

Volontärbegreppet är redan känt som något fint och positivt och har redan har vunnit legitimitet, precis som turismen. Denna nya typ av volontärarbete kan alltså leva på en redan underbyggd legitimitet och kunskap. Men representanten för volontärresebyrå A säger att man inte egentligen kan jämföra deras volontärresor med biståndsorganisationers volontärresor. Hon säger:

”Att jämföra volontärresor, våra och andra, med organisationer som Röda Korset och MSF tycker jag inte går av flera skäl. De arbetar i katastrofområden och har behov av kvalificerad personal som kan vara borta en längre tid. Personalen får betalt och det är ett jobb för dem. Våra projekt är ideella projekt som drivs av eldsjälarna på plats, men det handlar inte om akut katastrofhjälp utan snarare om att faktiskt göra människors, och djurs, liv lite bättre och lättare. I det syftet kan du som inte är läkare, tekniker, minröjare faktiskt göra en insats och göra skillnad.”

I vissa fall kontaktar organisationerna som driver projekten volontärresebyråerna direkt för att starta ett samarbete, medan det i andra fall är resebyråerna som letar upp organisationer och projekt på ställen som är populära och dit det finns efterfrågan att resa. Volontärresebyråerna talar öppet om att de är företag och måste tjäna sina pengar och jämför sig med vilken resebyrå som helst. Man skulle kunna tro att detta är något de inte gärna pratar om, trots att det är uppenbart, då det tar fokus från att de vill hjälpa projekten och göra något bra. Representanten för volontärresebyrå A säger att de inte tycker om begreppet volontärturism som gärna kopplas ihop med volontärresebyråer som dem. Hon säger att det är svårt att dela upp och göra skillnad på volontärdelen och turistdelen i en resa och att hon tycker att media målar upp en ensidig och onyanserad bild av fenomenet där man bara belyser de dåliga exemplen. Att man drar alla över en kam. Hon säger:

”Nej, personligen tycker jag att det är väldigt tråkigt att man [media] alltid kör på samma spår. De tar alltid upp att man betalar för att åka och jobba och man tar upp de här värsta projekten som inte har funkat. Vi har aldrig läst ett reportage där man har varit nere och träffat och hört deras [projektens] version av varför de tar emot volontärer.”

Representanten för volontärresebyrå B berättar att de i vissa fall använder sig utav mellanhänder. Han beskriver mellanhänderna som utsedda representanter för projekten som hjälper till att sälja programmen och skapa uppmärksamhet. Då går betalningen via dessa mellanhänder och vidare. Det betyder att det är ännu en aktör i

ledet som ska få en bit av kakan, för mellanhänderna behöver också finansiering. Hur mycket av pengarna som volontärerna betalar för sin resa går då egentligen till projekten? Volontärresebyrå A kan inte svara på det på grund av företagets policy, medan volontärresebyrå B säger att det varierar och har med valutan att göra. Frågan dyker även upp i media. Linus Dunkers, som har arbetat som datatekniker i Tanzania och har erfarenhet av volontärarbetare som kommer till Afrika, säger i en intervju i Sveriges Radio (2011) att det mest effektiva är att skicka pengar direkt till projekten istället för att gå genom någon organisation. Då skulle projekten få mer pengar eftersom det inte går någon avgift till volontärresebyråerna och man inte lägger pengar på resa, kost och logi. Men det är få som bara vill sätta in pengar till ett projekt utan att se vad de går till och man vill gärna åt upplevelsen också. Linus säger att det finns en stor vilja att hjälpa till men man vill ofta ha någonting tillbaka.

Det finns även ett organisationsteoretiskt begrepp som Levin (1998 s.85) kallar institutionella myter. Dessa myter handlar om att ha tillgång till vad omgivningen anser som legitima tillhörigheter, till exempel att det finns föräldralösa barn på ett barnhem eller skadade djur på ett behandlingshem för djur. Om volontärorganisationerna uppfyller kraven på hur vi tänker att en volontärorganisation bör se ut ifrågasätter vi inte i samma utsträckning ifall organisationen verkligen bedriver det arbete de uppger att de ska göra (Levin 1998 s.85-86). Då finns risk för att exempelvis de människor eller djur som projekten är till för egentligen inte får den hjälp de behöver eller mår bra av. Fee och Mdee (2011 s.223) skriver att volontärturismen för tillfället inte är speciellt reglerat och diskuterar i sitt kapitel i boken "Volunteer tourism" om olika förslag att försöka reglera den här typen av organisering genom exempelvis att fair trade-märka organisationerna och projekten. Det kan vara en idé att kvalitetssäkra verksamheten, både för projektens skull och för de betalande volontärerna. Projekten ligger ofta långt bort från volontärresebyråerna och även om volontärresebyrå A berättade att de försöker besöka alla sina projekt för att se att de håller den standard resebyrån önskar, jobbar långt ifrån alla så och det är inte heller någon garanti för att projektet är bra. Meyer och Rowan (1977 s.361) summerar resonemanget kring de institutionella myterna. De skriver att de organisationer som praktiserar dessa myter oftast ses som legitima, mer lyckade och har större chans att överleva.

Teater

”Teater” är även ett vanligt begrepp inom det symboliska perspektivet. När man använder sig av detta begrepp ser man organisationen som teatern och det är deras anställda som är skådespelarna i dramat. Handlingar och rutiner blir organisationens ”dramaturgisk föreställning” (Bolman & Deal 2005 s.328). Skådespel får lätt en negativ klang, som att något inte är på riktigt, men skådespelet finns där för att publiken, vilket är dem som använder eller köper tjänsterna, förväntar sig att det ska vara på ett visst sätt och organisationen försöker då besvara förväntan och samtidigt skapa mening (Bolman & Deal 2005 s.329 & 333).

Som jag nämnt ovan är det inte alltid lätt att ta del av organisationernas resultat och det blir då extra viktigt för organisationerna att framföra ett bra skådespel som ger förtroende och skapar legitimitet hos organisationen (Bolman & Deal 2005 s. 333). Precis som Bolman och Deal (2005 s.346) skriver är det främst utifrån den bild organisationerna ger av sig själva som omvärlden tolkar och bedömer dem. I organisationer som arbetar med volontärer och volontärprojekt finns förväntningar och sökande efter meningsfullhet. Dessa förväntningar och meningssökande kommer ofta från volontärerna, vilket alltså är turistdelen om man delar volontärturismen i två delar. Förutom att skapa legitimitet kan skådespelet kan alltså ses som att det är till för volontärerna. Men det finns även andras intresse att tillgodose. Volontärturismen är ju både till för volontärerna och projekten.

Organisationen jag besökte tar emot turister och har rundvandringar där de hoppas på donationer som göra att organisationen överlever. Då är det viktigt att den bilden man visar upp gör att besökarna känner empati för djuren eller människorna och kan relatera till deras situation. När jag besökte organisationen visade de mig och de andra besökarna Saam, en hund som blivit omhändertagen av organisationen efter att hans matte slängt en kniv på honom. Guiden för turen berättade att Saam nu blivit helt återställd och adopterad av några besökare som kommer att ta med honom till sitt hemland. Det hade inte varit möjligt om organisationen och folks donationer inte funnits. Detta var ett av många exempel guiden målade upp och som besökare förstod man genast att våra bidrag var ett sätt förverkliga dessa solskenshistorier.

Dessa bilder är inte unika för just organisationen i Thailand utan representanterna för volontärresebyråerna jag talat med berättar att flera av deras

djurprojekt arbetar på liknande sätt för att kunna finansiera sin verksamhet. Det skulle kunna vara ett exempel på hur organisationen använder sig av skådespelet, i form av rundvandringar, och myter och historier för att se till djuren i projektets intressen. Djuren kan inte själva uttrycka sina intressen men vinner på att organisationen tjänar pengar och därför kan erbjuda hjälp.

Turistverksamheten

I detta avsnitt diskuterar jag turistverksamheten i organisationen jag besökte samt hur volontärresebyråerna jag pratat med talar om denna del i den tudelade organiseringen. Jag reflekterar även kring vem det är som väljer att volontärarbeta samt tar upp lite om turismens historia.

När jag kom till organisationen i Thailand var stämningen bland volontärerna varm och de skrattade och skojade med varandra. Jag noterade att de hade mycket eget ansvar och det syntes till en början inte till någon av dem som driver projektet. Organisationens lever på sina volontärer, utan dem hade den inte funnits. Managern Tim skojar om det och säger ”it wouldn’t be possible without them. But just don’t tell them that, haha. They get big heads and get carried away”. Men de vet redan. Det är uppenbart också, då endast en av de anställda är från Thailand.

Det kostar 10. 000 Bath (drygt 2. 200 kr) för att få volontärarbeta på organisationen jag besöker i Thailand. 5. 000 av dessa går direkt som betalning och donation medan de resterande 5. 000 hålls som en deposition tills volontären åker hem, en säkerhet för att volontären ska stanna den tid som hen angivit och inte förstöra något under sin vistelse. Det är ingen skillnad i priset beroende på om volontären väljer att stanna bara ett par veckor eller flera månader. I priset ingår boende, vilket är vanligt när man åker som volontär, i form av dubbelrum med fläkt, tillgång till kök och alla faciliteter i organisationen, internetanslutning, rabatt på mat och dryck hos restaurangen de samarbetar med, en gratis matlagningskurs på samma restaurang samt en t-shirt med organisationens logga på. Volontären Jack säger att t-shirten är till för att turisterna ska kunna se vem som arbetar på projektet men han säger att den även ger en grupptillhörighetskänsla. Han berättar att projektet de arbetar för är välkänt på ön och att de, förutom det som ingår i priset, ofta får saker gratis som tack för hjälpen, så som båtturer eller att folk låter dem använda deras

pooler. De behandlas alltså med tacksamhet och om inte meningsfullheten av att hjälpa djur räcker som ersättning för deras arbete så blir detta ytterligare en bekräftelse.

Representanterna för volontärresebyråerna tar upp ungefär samma saker i sina utbud. Representanten för volontärresebyrå A berättar att boendet är inkluderat i deras resor och att det kan se olika ut men att volontärerna oftast bor tillsammans utanför, men i närheten av, projekten och att det i en del projekt finns någon som städar och lagar mat till dem. Hon berättar även att de hjälper volontärerna att ordna visum och flygbiljetter om de önskar. Man kan som volontär åka i princip när som helst, så länge det finns plats, och när man kommer fram blir man upphämtad på flygplatsen av lokal personal. Hon poängterar att genom att köpa en resa genom dem får man en autentisk upplevelse med lokala projekt och lokalbefolkning. Förutom detta ingår mat, lokala transporter samt en handledare som tar hand om volontären på plats. I vissa fall ingår utflykter med transfer och i Mocambique ingår även att få ta dykarcertifikat, och helt plötsligt känns det inte lika autentiskt längre.

Jack säger att det är många av volontärerna som väljer att komma tillbaka till organisationen och volontärarbete igen då stämningen är härlig och det alltid finns något att göra. Tim menar på att växlingen av volontärer är relativt tät och trots att han och de andra anställda försöker göra så att volontärerna trivs är det volontärerna själv som ordnar fritidsaktiviteter och avskedsfester för varandra. Jack berättar att han gärna kommer tillbaka till projektet igen och arbetar men att han måste hem för att delta i ett bröllop. Han berättar att djurorganisationen på ön jag besöker i Thailand inte var den enda organisationen han sökte till och att han inte tidigare hade någon större passion eller erfarenhet av djur utan att den har utvecklats på plats. Han ville inte volontärarbete med människor och då var det i stort sett djur- eller naturprojekten kvar att välja på. Det verkar egentligen inte spela någon större roll vart man åker så länge det finns behov och man kan få en ny erfarenhet. Precis som Grinell (2004 s.97) skriver har vi länge rest för att vi vill lära oss något och det är kanske en tillräcklig drivkraft för att vi ska vilja ge oss iväg.

Jack berättade öppet om sin brist på tidigare erfarenhet och berättade att det inte fanns några krav på detta enligt organisationen. Tim säger att i deras verksamhet behöver man bara vara ”normal” vilket egentligen inte säger något då det inte finns

någon entydig definition på vad normal är. Han antydde att man inte behöver någon tidigare erfarenheter, något som han tar upp vid ett senare tillfälle, då de huvudsakliga arbetsuppgifterna går ut på att städa, tvätta, gå ut med hundarna och hålla organisationen rullande. Representanten för volontärresebyrå A säger att det inte krävs några förkunskaper då volontärerna får utbildning och introduktion på plats. Jack berättar att allt han behövde göra innan han blev antagen var att skicka in ett kort personligt brev så fick han plats som volontär, trots att han egentligen var försent ute. Tim säger att volontärerna ombes att fylla i ett ansökningsformulär via hemsidan när de ansöker och det är oklart om detta är samma som Jack talar om eller om det finns olika vägar in i projektet när det kommer till denna punkt.

När jag besökte organisationen verkade det dock inte vara ett problem att de tog in ”vem som helst” utan att de går på känsla och Tim säger att de aldrig har behövt neka eller skicka hem någon på grund av att de är olämpliga. De som avbrutit sin vistelse gjorde det på eget initiativ. Representanten för volontärresebyrå B berättar däremot att de valt att neka personer som inte uppfyller volontärresebyråns kriterier och krav och berättar att de begär in utdrag från brottsregister då de arbetar med människor och framförallt barn. Till vissa av projekten har de krav att volontären måste skriva en kortare uppsats för att visa att de har rätt intentioner och till vissa krävs det referenser. Men kraven ser olika ut i olika organisationer och det handlar bl.a. om vad projekten har för inriktning.

Men det finns inte bara krav på volontärerna. Precis som Alexander och Bakir (2011 s.17) skriver så har volontärerna som reser genom volontärresebyråerna mycket mer att välja på när det kommer till vart de ska åka, hur länge de vill vara borta, vad de är intresserade av etc. jämfört med volontärer som åker genom biståndsorganisationer. Representanten för volontärresebyrå A framhåller att de efterfrågar seriösa projekt, där det finns faktiska arbetsuppgifter för volontärerna, när de väljer samarbetspartners. Hon säger att det är viktigt då volontärerna betalar och det alltså är en tjänst de köper och det här blir det tydligt att de arbetar för volontärens välbefinnande och inte bara projektens.

Vem är det då som åker på dessa volontärresor? Ingen av de representanter för volontärresebyråerna jag talade med kunde ge en tydlig bild eller beskriva någon form av standardvolontär, men enligt både de volontärresebyråerna jag intervjuade och

organisationen jag besökte är det en majoritet kvinnor som åker, oftast efter att de gått ut gymnasiet, i 19 - 25-årsåldern. Men de nämner även kvinnor i 45 – 65-årsåldern. Vissa projekt har nedre åldersgränser och den ligger ofta kring 18 eller 20 år. Tim på organisationen jag besökte säger att det bl.a. är för att det brukar bli för mycket fest och party istället för jobb och att det oftare är folk som kommer försent till sina pass och inte tar arbetet på allvar. Det är inte nödvändigtvis någon slump att det är fler kvinnor som väljer att volontärarbeta och det är en fördelning som är representativ även i de stora omsorgsyrkena i Sverige så som socialt arbete, undersköterskor, vårdbiträden, barnskötare etc. (SCB 2012).

En annan gemensam nämnare hos volontärarbetarna verkar vara att man vill uppleva något utöver det vanliga, något man inte gör hemma eller på en ”vanlig” resa. Tesfahuney och Schough (2010 s.12) skriver att den som vill resa, turisten, vill fly från en enformigt tillvaron och vad de kallar ”tillrättalagda rum”. De skriver att turisten söker autentiska miljöer, kulturer, folk, erfarenheter och upplevelser, något som i slutändan ska göra att turisten känner meningsfullhet (ibid.). Representanten för volontärresebyrå A sa att hon tror att det är en av samhällets trender idag, något som man i viss utsträckning bytt ut tågfluffandet och backpackandet emot medan representanten för volontärresebyrå B lägger vikt vid att volontären vill bidra med något och få djupare insikt om saker och ting. Han säger även att volontärerna vill komma nära människor och djur på ett sätt man inte gör om man bara reser runt på semester. Volontären Jack berättar att det även handlar mycket om att träffa likasinnade personer och få vänner för livet.

Jag får intrycket av att många som vill resa och väljer att göra det själv gärna åker genom en resebyrå, som exempelvis en volontärresebyrå, eller organisation och till exempel volontärarbetar då det blir ett lätt och självklart sätt att möta folk på och man har en trygg punkt när man väl reser iväg samtidigt som man får känna att man utträttar något. Båda representanterna från de volontärresebyråer jag pratade med berättade att det finns tillgång till någon form av handledare eller koordinator på plats i projektet som man kan vända sig till med frågor och för att känna en trygghet. Jacob Hederos (2010-10-30) på studenttidningen Lundagård skriver att ”Många drömmer om att göra en insats i den orättvisa världen som vi lever i och flertalet resebyråer står numera där med öppna famnar”. Alla tycks vilja volontärarbeta men att det finns fler

agendor än dem man ser vid en första anblick. Förutom volontärerna som vi ser som vänliga själar som vill viga sin tid och sina pengar till välgörenhet fick jag höra talas om volontärer med andra motiv, så som att ragga tjejer – då tjejer som sagt utgör majoriteten av volontärerna, endast ville utvidga sitt CV och även sexturister som åker iväg för att köpa sex genom volontärorganisationerna.

Men varför reser vi? Vad får oss att lämna hemmets trygga hamn och vem är turisten? Grinell (2004 s.9) skriver att ”Utlandsturism innebär att sälja världen till människor från de industrialiserade länderna” och enligt Tesfahuney och Schough (2010 s.13) är det endast den moderna människan som ”drabbas” av känslan av att behöva uppleva något utöver det vanliga och extraordinärt. Skulle det alltså kunna vara ett I-landsproblem att vara så stimulerad att man tillslut blir understimulerad? Att man känner krav på sig att se mer, göra mer och uppleva mer? 2003 kom över 10 % av världens totala BNP från turismen, enligt World Travel och Tourism Council, vilket engagerade nästan 200 miljoner människor (Grinell 2004 s.10). Tesfahuney och Schough (2010 s.14) skriver även om den kategorisering som automatiskt upprättas och skriver att ”Priset för att vara turist är [...] att andra förblir icke-turister och tjänare som tar hand om turisternas olika behov”. Turism innebär inkomster till turistlandet och man talar om tillväxt och utveckling men vad kostar det för landet?

Tesfahuney och Schough (2010 s.15) tar upp barnarbete, miljöförstöring och prostitution som kostnader turistlandet får ta för att den moderna människan vill utvidga sina vyer och behov. Ändå har Internationella valutafonden (IMF) och Världsbanken försökt driva på utvecklingsländer att öppna för turism och naturreservat, djurparker, särskilt avsatta campingplatser etc. är exempel på platser, eller zoner, som skapats för turister och kommersiella ändamål på köpta eller beslagtagna platser (Tesfahuney & Schough 2010 s.33). Turismen är även spridd till länder där man inte tar hänsyn till mänskliga rättigheter eller länder med pågående konflikter men vi väljer ändå att åka dit för att det ofta är billigare, varmare, intressant och något som är annorlunda mot det vi är vana vid (Syssner & Khayati 2010 s.39). Vi väljer att se och ta in det vi vill se och kan ta oss därifrån när vi vill eller behöver, därför är det inte ett problem att även åka till dessa platser menar författarna.

Turism är ett motsägelsefullt fenomen på många sätt, dels med tanke på vad som sagts ovan men även att när turisten ses som nutidens människa ses hen som både

privilegierad och inordnad, fri och bunden (Teshahoney & Schough 2010 s.18).

Teshahoney (2010 s.109) skriver att turisterna är ”Aktad, skyddad och eftertraktad men samtidigt förlöjligad och avskydd”.

Precis som de flesta branscher har turistbranschen förändrats och förnyats. 1960-talet var enligt Grinell (2004 s.163) utlandsturismens viktigaste årtionde då det var då den började definieras som industri och bransch och den första sortens resa som presenterades för allmänheten var charterresan. På 1980-talet blev äventyrsresor en ny populär reseform och begreppen som vi känner igen idag, så som äkthet och bortom turistströmmarna, började synas allt oftare (Grinell 2004 s.199-203). Det är alltså inget nytt fenomen att resebyråerna känner att de behöver uppdatera reseformerna. Ju mer lättillgängliga resorna blir, desto närmre vill man komma. Budskapen verkar vara de samma, fastän resornas benämningar förändras och resorna tränger sig mer och mer på lokalbefolkningen.

I litteraturen kring volontärturism verkar finnas en enighet om att det är viktigt för volontären att bli sedd och får sina förväntningar uppfyllda för att de ska vilja göra och betala för sitt arbete. Ett av det symboliska perspektivets grundantagande är att det inte är lika viktigt att se till vad som händer, utan vad det får för betydelse. Med den utgångspunkten skulle alltså volontärernas känsla av meningsfullhet gå före det arbete de förväntas göra.

Volontärverksamhet

Förutom turistverksamheten måste det finnas en volontärverksamhet för att det ska kunna kallas volontärturism. I följande avsnitt diskuterar jag volontärverksamheten, dels utifrån den organisation jag besökte men även utifrån hur volontärresebyråerna beskriver denna del och vad den får för utrymme. Jag tar även upp en del av den kritik som finns mot volontärturismen.

Som jag diskuterat ovan ser man mycket till vad volontärerna behöver och vill, men det är ingen tvekan om att det ligger ett stort fokus på djuren i organisationen jag besökte. På glasdörren in till huvudbyggnaden sitter ett stort klistermärke med texten ”In case of emergency please save our animals”. Katterna kan komma och gå som de vill och hundarna får gott om plats och uppmärksamhet. Vid ett av mina observationstillfällen mötte jag ett par av volontärerna i köket. De satt

och plockade av köttet från benen på en tillagad kyckling, men inte till sig själva utan till de ca 40 katterna. Varje natt måste en av volontärerna sova på en soffa i köket för att hålla hundarna lugna under natten, ett omöjligt uppdrag då den lokala moskén har tidiga böneutrop som hundarna gärna stämmer in i.

Riktlinjerna för det arbete som volontärerna ska utföra är mycket tydliga och under mina observationer lägger jag märke till de många whiteboard-tavlorna och individuella instruktionerna till varje djur som finns runt om i lokalerna. Ingenting får missas och allt ska bockas av och antecknas så att alla vet att sysslorna blivit gjorda. ”Routine is everything”, säger Tim och han håller hårt på detta då det är viktigt för allas hygien - djurens, volontärernas och turisternas. Volontärerna städar hos hundarna varje dag och går ut med dem i grupp så ofta som möjligt. De försöker få turisterna som kommer på besök att gå ut med hundarna också så att det ska hinnas med fler promenader. Organisationen håller även på att bygga nya lokaler för att kunna ta in fler skadade och sjuka djur och Tim säger att de ständigt måste utvecklas och förändras. Han utvecklade aldrig detta ”måste” men det skulle kunna vara så att ledningen vill att organisationen ska kännas uppdaterad och modern. Ju större organisationen är desto fler volontärer kan de ta hjälp av och då också ta in och hjälpa fler djur. Så skådespelet har antagligen ett verkligt syfte men blir ändå viktigt att visa upp för att behålla legitimitet.

Det finns många kritiker till den här typen av resande, på grund av att det ofta inte ställs några krav på volontärerna avseende utbildning eller tidigare erfarenheter. Ämnet är uppmärksammat i media och på Yle Radio Vega (2014-08-30), ett finlandssvenskt radioprogram, talar de bl.a. om barnhemsprojekt och att många volontärresebyråer släpper iväg volontärerna till projekt med barn utan att veta någonting om dem och utan att ha gjort någon bakgrundskoll. De säger att genom att betala oseriösa barnhem för att ta emot volontärer pumpar man in pengar i ett system som exploaterar barn. Vidare pratar de om hur sårbara barn är och att barnen på barnhemmen redan är i ett tillstånd och på en plats där de inte borde vara och att man därför borde vara professionellt utbildad om man ska klara av balansen mellan att ta hand om dessa barn och samtidigt vara på semester och dessutom bara ha en kortvarig kontakt. Det är negativt för barnen då de inte får någon kontinuitet eller trygghet eftersom det kommer nya volontärer hela tiden och de säger även att detta kan leda till

större problem för barnen. När pengar kommer in i bilden kan det leda till att barnhemmen skaffar fler barn då de ser att det finns en efterfrågan och på så sätt blir det ett slags barnarbete. Yle Radio Vega (2014-08-30) påpekar även att det är svårt att kontrollera vilken typ av barnhem man hamnar på som volontär. Volontärresebyrån kan verka bra men det kan finnas mellanhänder och verksamheter längre ner i kedjan som inte arbetar på ett etiskt sätt på grund av exempelvis korrupktion och de säger därför att man som volontär bör avstå från den här typen av volontärarbete.

Det finns kritik från flera håll mot volontärresebyråerna som erbjuder den här typen av resor men de slår ofta bort detta genom att svara att det är bättre att erbjuda någon form av hjälp än ingen alls, bättre att i alla fall göra något även om det är lite och att det ofta inte finns någon stabilitet alls i verksamheten så om inte volontärerna gör arbetet kanske det inte är någon alls som gör det. Andra välkända argument är att det ofta inte handlar om att volontärerna utför större uppgifter i skolor eller på barnhem utan att de mest bara leker med barnen och hjälper dem med sin engelska genom att vara där och pratar med dem. Det sägs även att statusen höjs på skolorna dit volontärerna kommer. På volontärresebyrå B säger de att de erbjuder projekt i skolor och på barnhem för att hjälpa dem då de inte har någon social struktur eller standard. Dock poängterar representanten att volontärerna arbetar i lokala projekt med lokalbefolkningen då det är de som vet bäst och att detta alltså skulle göra det bättre för barnen. Han säger även att de alltid har krav på projekten och därför kollar referenser, så att de vet att de hållit på ett tag och att de har en fungerande organisation på plats vars arbete leder någon vart. Volontärresebyrån har tidigare sagt upp samarbetet med projekt som inte har fungerat. Representanten för volontärresebyrå A säger att de också ställer krav på sina projekt och att de eftersträvar långsiktiga, lokala projekt för att det ska gynna volontärverksamheten snarare än turistverksamheten. De vill skicka volontärerna till projekt där volontärernas tid och pengar gör nytta. Hon säger även att de inte arbetar med barnhemsprojekt alls och stämmer in med kritikerna som säger att det visat sig att det inte är för barnens bästa.

I en artikel i tidningen OmVärlden (2011-05-06) skriver Mia Laurén att det idag nästan inte finns några biståndsorganisationer alls som bedriver volontärverksamhet utan att det har blivit en kommersiell verksamhet. Men hon

skriver även om de positiva aspekterna med volontärturismen och pratar mycket om utbytet mellan människor. En volontärresa där man kommer nära inpå de äkta och autentiska ökar förståelsen för andra kulturer och kan därför vara en berikande upplevelse. Fee och Mdee (2011 s.223) skriver också om att volontärturismen kan vara ett positivt inslag i de lokala samhällena där projekten finns. De skriver att volontärturismen bidrar till ett ”globalising, humanising civil society”. Detta teoretiska resonemang tydliggörs i samtal med representanten för volontärresebyrå B som berättar att volontärerna bor i lokala familjer i vissa av projekten vilket bidrar till familjens försörjning då de får betalt för att ta emot en volontär. Han berättar om det som ett sätt för familjen att försörja sig på och möter kritiken att volontärerna tar lokalbefolkningens jobb genom att arbeta gratis med att detta gynnar dem samt poängterar att volontärerna inte är där för att göra det huvudsakliga arbetet i projekten utan att hjälpa till.

Konflikt eller komplement

För att sammanfatta de olika synsätten på volontärturism har jag i följande avsnitt valt att se de eventuella konflikter samt de tänkbara komplementen i relationen mellan de två delarna och organiseringslogikerna.

Kim Lian Chan (2011 s.73) refererar till Brown och Lehto som delar upp volontärturisterna. Hon skriver att volontärturisten antingen är ”volunteer-minded” och söker efter möjligheter som stödjer deras osjälviska tendenser, eller ”vacation-minded” som väljer plats att volontärarbeta på efter hur den marknadsförs. Man skulle också kunna se volontärturismen ur två andra perspektiv. Antingen turistar man samtidigt som man volontärarbetar och då är hjälparbetet i centrum, eller så volontärarbetar man samtidigt som man turistar. I det andra perspektivet, när man vänder på det synsätt som vi är vana vid, känns turistdelen mer accepterad då vi inte förväntar oss att turisten ska hjälpa till medan volontären ses som en ”glidare” när hen väljer att göra roliga saker samtidigt som hen ska hjälpa till. Förväntningarna är annorlunda.

Hur fungerade det då i praktiken på den organisationen jag besökte, hamnade de två olika verksamhetstyperna i konflikt eller kompletterade de varandra?

Organisationen berättade öppet att de behövde pengar och donationer för att överleva och det var tydligt att de, precis som det symboliska perspektivet vittnar om, ville visa utåt genom skådespel eller institutionella myter att de hade en legitim verksamhet. För den som är passionerad eller på annat sätt involverad i den här typen av frågor är det kanske lätt att donera pengar utan att få besöka organisationen, delta i rundturer och liknande eller volontärarbete och samtidigt få någonting personligt ut av upplevelse. Genom litteraturen fick jag inledningsvis känslan av att det var så här man ville att det skulle gå till, att jag som privatperson gör en bättre gärning genom att bara donera pengar och inte komma till projektet då det skulle ta av de pengar jag skulle kunna donera. Men oftast ser det inte ut så här och den som donerar pengar vill ofta ha någonting tillbaka och jag fick veta att pengar inte är allt. När jag intervjuar manager Tim säger han:

“We just couldn’t manage without our volunteers. They are like so important to us. Even the finances aside that doesn’t make it, it’s having people here to do the, I mean we could do it but if we didn’t have any volunteers we couldn’t do any of our outreach programs or our mobile clinics, because we would just be so busy cleaning all day. So it wouldn’t be possible without them.”

Man skulle alltså kunna säga att turistverksamheten och volontärverksamheten kompletterade varandra då volontärerna är villiga att ge sin tid och sina pengar för att uppleva något och få känna meningsfullhet samtidigt som de faktiskt behövs. I detta fall var arbetskraften mer betydelsefull än bara pengar. Därmed menar jag inte att pengarna inte hade någon betydelse alls och som jag nämnde inledningsvis så berättar organisationen öppet att de även behöver donationer. Som det är organiserat nu, med både en turist- och en volontärverksamhet, får djuren som organisationen arbetar med hjälp som de annars inte fått i brist på tid, men även pengar.

Konflikten i att sammanföra de två olika typerna av organiseringar har jag diskuterat tidigare. Media och litteratur säger att alla projekt inte mår bra av ständiga personalbyten och dåliga bakgrundskontroller, till exempel arbete med människor och framförallt barn. Här finns det en etisk konflikt angående huruvida volontärerna hjälper till på riktigt och vilka motiv de har. Men då organisationen jag besökte arbetade med djur, och de kanske inte kräver samma kontinuitet som barn, är det viktigt att någon är där och då är volontärerna ett bra komplement.

Då jag kom till organisationen i Thailand blev jag som tidigare nämnt mött av volontärer som erbjöd en rundvandring. Katterna som vandrade fritt var inte skygga och ville gärna kela och kom också genast fram de gångerna jag var på besök. Människor och djur tycktes leva i symbios med varandra och det var svårt att se någon tydlig dominans. Det var inte tydligt vilka som var anställda i projektet och vilka som var volontärer och då de anställda endast var fyra stycken och gjorde mycket administrativa arbetsuppgifter såg jag inte till dem så ofta, om jag inte frågade efter dem. Det var därför svårt att få en uppfattning om hur de pratade om eller med volontärerna och djuren förutom i den intervju jag gjorde med managern Tim.

Till en början var det svårt att veta om volontärernas beteende var inlärt eller äkta, om de var där för sin skull eller för djurens. Var deras beteende ett skådespel och jag publiken eller tyckte de så mycket om vad de gjorde och det var det som lyste igenom? Men det spelade inte så stor roll för det fanns utrymme för båda delarna och organisationen vann i båda fallen. Tim säger att ett av kraven för att volontärarbeta hos dem är att man måste vara entusiastisk, för det ser inte bra ut för projektet om volontären inte uppfyller detta och sedan håller i någon av turistturer. Turistturer kan ses som något volontärerna gör för att få in pengar som kan hjälpa djuren. Men jag upplevde även under mina observationer att de kändes mer som turistvärdar, eller guider, än volontärer vilket i så fall borde falla utanför syftet om volontären åker för att göra något för någon annan. Men då det finns ett intresse från omgivningen att se hur det fungerar i projekt på plats finns redan legitimiteten i detta beteende och när jag pratade med volontärresebyråerna tog de upp att även de samarbetade med projekt som anordnade turistturer.

Jag hörde volontärerna skämta om att de var underordnade genom att säga saker som ”de [organisationen] prioriterar djuren före oss människor” (min översättning) då djuren hade fler vaskar och utrymmen i köket till sin mat än volontärerna, och rivalitet så som ”katterna är hemska, de försöker alltid komma in i köket och äta vår mat” (min översättning). Men volontärernas och djurens behov blir svåra att jämföra med varandra. Det hade antagligen varit annorlunda om det var barn på ett barnhem de pratade om.

Sammanfattning och diskussion

Jag har nu gått igenom hur man skulle kunna se på volontärturism genom ett organisationsteoretiskt perspektiv med utgångspunkt i nyinstitutionell teori som ligger inom det symboliska perspektivet. Utifrån organisationen jag besökt och de volontärresebyråer jag pratat med, samt den litteratur och de mediala inslag jag tagit del av, har jag försökt analysera hur man ser på de respektive delarna inom volontärturism, turistverksamheten och volontärverksamheten. Min ambition var att försöka beskriva och problematisera fenomenet volontärturism för att öka kunskapen om detta.

Det första jag ville undersöka var vad organisationens turistverksamhet innebär. Det jag kom fram till under mina observationer var att i stort sett vem som helst kunde komma och volontärarbeta och att organisationen stod med öppen famn till dem som erbjöd sin hjälp. Organisationen erbjöd boende, erfarenhet, möjlighet att träffa nya människor och samtidigt få komma ut och resa samt hitta på roliga saker i Thailand. Men det var tydligt att volontärerna behövdes och var uppskattade på organisationen och att organisationen inte endast fanns till för deras skull. Djuren i projektet var inte bara där för syns skull, för att fullända skådespelet. Det leder mig till min andra frågeställning, vad organisationens volontärverksamhet innebär. Det som visades upp var genuin vilja att hjälpa till och göra så djuren får ett bättre liv. Min sista frågeställning lyder ”Hur förhåller sig dessa verksamheter till varandra?”. Det som uppvisades var att organisationens tudelade innehåll var en förutsättning för varandra, något som representanterna för volontärresebyråerna även bekräftade. Volontärturismen bör inte bara vara viktig för volontärerna. Organisationerna och de projekt de bedriver bör ha minst lika stort fokus. Men de behöver varandra för att verksamhetsformen ska finnas. Projekten går inte runt utan volontärerna, men många av representanterna säger att volontärerna egentligen inte gör något avgörande jobb och därför inte heller tar någon annans jobb eller gör skada mot dem som ska hjälpas. Detta är en motsägelse som fungerade bra i projektet jag besökte. Det används också som argument från de kommersiella resebyråernas håll. Jag kan hålla med om att det faktiskt *kan* vara så oproblematiskt som det låter när det kommer till organisationer som arbetar med djur eller natur, men precis som forskning och media har visat så kan

det uppstå problem när man arbetar med människor som redan utsatts för trauman. Att utsätta människor, och framförallt barn, för vad man med ett annat ord skulle kunna kalla för upplevelseturism med ständigt utbytta ansikten kan skapa problem, trots att volontärer och kommersiella resebyråer har goda intentioner att hjälpa. Därför är det bra att man har börjat belysa problematiken så att man, precis som Fee och Mdee (2011 s.223) föreslår, kan fair trade-märka eller kvalitetsmärka den här typen av verksamhet.

Det jag har kommit fram till är att organisationerna är i behov av att likna varandra, härma och kopiera, för att kännas igen och kännas legitima medan de på samma gång måste vara olika, sticka ut och vara speciella för att bli valda nu när fenomenet blivit populärt och eftertraktat. Denna motsättning verkar volontärresebyråerna och projekten inte ha några problem med. De verkar kunna förvandla negativt betingade argument kring fenomenet till positiva. När kritiker tycker att det är fel att volontärresebyråerna och deras projekt är oetiska och anser att man ska volontärarbeta genom de traditionella biståndsorganisationerna, står resebyråerna upp för sig själva och anser att volontärarbete är till för alla och att de svarar på en efterfrågan som numera syns mer och mer. Trots att kommersiellt volontärarbete kan anses ha uppkommit ifrån traditionellt biståndsarbete finns det många skillnader mellan dessa två volontärformer. De bör därför inte jämföras.

Myterna finns där för att skaffa trovärdighet och sammanhållning och trots att detta verkar vara till volontärernas fördel mestadels så verkar det resultera i att det gör ett bra jobb vilket i slutänden gynnar projektet. Volontärresebyråerna och deras projekt har legitimitet genom redan underbyggt arbete från biståndsorganisationerna men även genom att vara öppna och transparenta med vad de gör och att de faktiskt är företag, något som blir allt vanligare idag, att det finns både offentliga och privata aktörer på samma marknad. Ett sätt att förstärka organisationernas legitimitet är genom den så kallade teater som utspelas, där man ”spelar upp” den goda organisationen.

En orsak till att volontärresor har blivit så populära kan vara en vision av att ge sig ut i det okända men under trygga och organiserade former – det trygga äventyret. Ju mer lättillgängliga resorna blir, desto närmre vill man komma. Förutom själva upplevelsen och att möta det autentiska är det även viktigt med nya vänner, att

få se världen på ett annorlunda sätt, ”bortom turiststråken” samt att berika sitt CV inför framtiden. För volontären är det viktigt att bli sedd och få sina förväntningar uppfyllda. Känsla av meningsfullhet och att arbetet volontären utför har betydelse, gör att man är villig att betala för att arbeta.

Referenser

- Alexander, Zoë & Bakir, Ali (2011) ”Understanding voluntourism. A Glaserian grounded theory study”. I Benson, Angela (red.) *Volunteer tourism – theory framework to practical applications* London: Routledge
- Benson, Angela (2011) ”Volunteer tourism. Theory and practice”. I Benson, Angela (red.) *Volunteer tourism – theory framework to practical applications* London: Routledge
- Blomberg, Staffan & Petersson, Jan (2013) ”Nyinstitutionell teoribildning och dynamisk analys – användbarhet, kritik och alternativ”. I Linde, Stig & Svensson, Kerstin (red.), *Förändringens entreprenörer och tröghetens agenter: människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv*, Liber, Stockholm.
- Bolman, Lee G & Deal, Terrence E (2005) *Nya perspektiv på organisation och ledarskap*. Lund: Studentlitteratur
- Bryman, Alan (2002) *Samhällsvetenskapliga metoder* Malmö: Liber
- Czarniawska, Barbara (2011) ”Skuggning i fältarbete”. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder* Malmö: Liber
- Daldeniz, Bilge & Hampton, Mark P. (2011) ”VOLUNtourist versus volunTOURISTS. A true dichotomy or merely a differing perception?” I Benson, Angela (red.) *Volunteer tourism – theory framework to practical applications* London: Routledge

Fee, Liam & Mdee, Anna (2011) "How does it make a difference? Towards 'accreditation' of the development impact of volunteer tourism". I Benson, Angela (red.) *Volunteer tourism – theory framework to practical applications* London: Routledge

Grinell, Klas (2004) *Att sälja världen – omvärldsbilder i svensk utlandsturism*, Diss. Göteborgs Universitet

Hederos, Jacob (2010) "Typ volontär i Afrika" (elektronisk) *Lundagårds* officiella hemsida <<http://lundagard.se/2010/10/30/typ-volontar-i-afrika/>> (2014-03-14)

Jonsson, Cecilia (2012) *Volontärerna - Internationellt hjälparbete från missionsorganisationer till volontärresebyråer* Växjö: Linnaeus University Press

Kim Lian Chan, Jennifer (2011) "Developing and promoting sustainable volunteer tourism sites in Sabah, Malaysia. Experiences, dimensions and tourists' motives". I Benson, Angela (red.) *Volunteer tourism – theory framework to practical applications* London: Routledge

Lalander, Philip (2011) "Observationer och etnografi" I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder* Malmö: Liber

Lauré, Mia (2011) "Slumsightseeing och volontärturism – en fråga om exotism?" (elektronisk) OmVärldens officiella hemsida <<http://www.omvarlden.se/Varlden/Briefing/Slumsightseeing-och-volontarturism--en-fraga-om-exotism/>> (2011-05-06)

Levin, Claes (1998) *Uppfostringsanstalten: om tvång i föräldrarnas ställe*, Diss. Lunds Universitet

Levin, Claes (2013) "Socialt arbete som moralisk praktik". I Linde, Stig & Svensson, Kerstin (red.) *Förändringens entreprenörer och tröghetens agenter: människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv* Stockholm:

Liber

Linde, Stig (2013) ”Konkurrerade logiker – en möjlighet för institutionella entreprenörer?” I Linde, Stig & Svensson, Kerstin (red.), *Förändringens entreprenörer och tröghetens agenter: människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv* Liber, Stockholm.

Linde, Stig & Svensson, Kerstin (2013) ”Hur kan vi förstå aktörer i komplexa verksamheter”. I Linde, Stig & Svensson, Kerstin (red.), *Förändringens entreprenörer och tröghetens agenter: människobehandlande organisationer ur ett nyinstitutionellt perspektiv* Liber, Stockholm.

May, Tim (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning* Lund: studentlitteratur

Meyer, John W & Rowan, Brian (1977) ”Institutionalized Organizations: Formal Structure as Myth and Ceremony”. I *American Journal of Sociology*, Vol. 83, No. 2, pp. 340-363

Rennstam, Jens & Wästerfors, David (2011) ”Att analysera kvalitativt material” I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (red.) *Handbok i kvalitativa metoder* Malmö: Liber

Statistiska Central Byrån (2012) ”20 vanligaste yrkena för kvinnor” (elektronisk) *Statistiska Centralbyråns* officiella hemsida <http://scb.se/sv_/Hitta-statistik/Statistik-efter-amne/Arbetsmarknad/Sysselsattning-forvarvsarbete-och-arbetstider/Yrkesregistret-med-yrkesstatistik/59064/59071/133975/> (2014-05-30)

Sveriges Radio (2011) ”Två veckor på barnhem, en vecka på safari” (elektronisk) *Sveriges Radios* officiella hemsida <<http://sverigesradio.se/sida/artikel.aspx?programid=3381&artikel=4283530>> (2014-03-14)

Syssner, Josefina & Khayati, Khalid (2010) “Veni, Vidi, Adios”. I Tesfahuney, Mekonnen & Schough, Katarina (red), *Det globala reseprivilegiet* Lund: Sekel

Tesfahuney, Mekonnen (2010) “Vem är turisten?”. I Tesfahuney, Mekonnen & Schough, Katarina (red), *Det globala reseprivilegiet* Lund: Sekel

Tesfahuney, Mekonnen & Schough, Katarina (2010) "Det globala reseprivilegiet". I Tesfahuney, Mekonnen & Schough, Katarina (red), *Det globala reseprivilegiet* Lund: Sekel

Tesfahuney, Mekonnen & Schough, Katarina (2010) "Turismens *Nomos*". I Tesfahuney, Mekonnen & Schough, Katarina (red), *Det globala reseprivilegiet* Lund: Sekel

Wearing, Stephen & Grabowski, Simone (2011) "Volunteer tourism and intercultural exchange. Exploring the 'other' in the experience". I Benson, Angela (red.) *Volunteer tourism – theory framework to practical applications* London: Routledge

Yle Radio Vega (2013) "Radar – barnhemsbarn far illa av volontärturism" (elektronisk) *Yle Radio Vegas* officiella hemsida <<http://arenan.yle.fi/radio/1977916>> (2014-03-14)

Bilagor

Intervjutesman – organisationen

Tim och Jack

1. What kind of work do you do? What are your responsibilities?
2. How does the volunteers get in contact with you/the organization? Do you/the organization have any contacts in Sweden?
3. What do the organization offer the volunteers?
4. What do you/the organization expect from the volunteers?
5. Is it only volunteers working? How would the organization do without their volunteers?

6. What are the routines? How does a normal day in the organization look like?

Intervjufrågor – volontärresebyråer

- **Bakgrund:**
  - Hur länge organisationen funnits?
  - Vems idé? Bakgrund, historia.
  - Säljer bara volontärresor eller blandade resor?

- **Projektet:**
  - Hur många projekt har ni?
  - Vad för typ av projekt erbjuder ni?
  - Vart finns projekten?
  - Är det bara volontärer i projekten eller folk som bor i landet som är anställda?
  - Får turister eller utomstående komma och besöka projekten?
  - Finns det andra aktörer delaktiga i projekten?
  - Hur många volontärer/projekt ca?
  - Vem startar nya projekt?
  - Vad ställer ni för krav på projekten och de ansvariga?

- **Kontakt:**
  - Har ni kontor man kan besöka?
  - Hur brukar volontärerna kontakta er?
  - Hur ser handlingsförloppet ut från ansökan till att volontären är i projektet.
  - Hur sköts betalningarna
  - Har ni kontor i andra länder?
  - Hur ser kontakten ut med projekten i volontärländerna?

- **Volontären:** Vem söker till er? Hur ser standard volontären ut?

- **Org -> Volontär:** - Vad erbjuder organisationen volontärerna? Ex. Boende, utflykter och övriga aktiviteter, mat, utrustning, biljett etc.
- Vad har ni för krav på boende för volontärer?
- **Volontär -> org.:** - Vad förväntar ni er/krävs av volontärerna? Ex. CV brottsregister, referenser, erfarenhet etc.
- Hur länge vill ni att volontärerna är i projekten, min-max?
- Hur kan volontären förbereda sig?
- **Volontärturism:** - Har ni hört begreppet?
- Används begreppet i er organisation? Hur i så fall?
- Vad har medias bild av volontärturism gjort för er organisation, skada/nytta?

Observationsguide

- Hur pratar man med volontärerna?
- Hur pratar man om volontärerna?
- Hur pratar man om projekten?
- Hur bor volontärerna?
- Hur bor barnen/djuren?
- Hur förhåller sig
  - org. till projektet
  - org. till volontärerna
  - volontärerna till projektet (över-/underordnade)
- Finns det övriga aktiviteter?
- Finns det övriga aktörer, andra besökare etc.?
- Skämt
- Finns det grupperingar
- Sociala hierarkier

- Ritualer
- Vem mer arbetar i projektet – lokalbefolkning eller bara volontärer?
- Har volontärerna en marginell eller en påtaglig roll?